

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

ตำแหน่งนายทะเบียนพรรคการเมือง
ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง
พ.ศ. ๒๕๖๐

จัดทำโดย นายสัญญาชัย จุลมนต์
รหัส ๖๑๐๖๔๕

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักกนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๖
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ตำแหน่งนายทะเบียนพรรคการเมือง
ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐

สัญญาชัย จุลมนต์^๑

๑. ความนำ

นับตั้งแต่พระราชบัญญัติพรรคการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๘ ถึงก่อนปี ๒๕๕๐ ได้กำหนดให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง^๒ อย่างไรก็ตามตั้งแต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐ ถึงพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้กำหนดให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง^๓ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการรับคำจดทะเบียน ควบคุมและตรวจสอบพรรคการเมือง เช่นเดียวกับอำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับก่อน ๆ ขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๕๐ ได้จัดให้มีคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่ เป็นองค์กรกลางในการดำเนินการจัดการเลือกตั้งแทนกระทรวงมหาดไทย

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ บัญญัติให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งดำรงตำแหน่งสองฐานะ คือประธานกรรมการการเลือกตั้งในฐานะคณะกรรมการการเลือกตั้ง และขณะเดียวกันประธานกรรมการการเลือกตั้งก็ดำรงตำแหน่งในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมือง กล่าวคือ การใช้อำนาจของประธานกรรมการการเลือกตั้งในตำแหน่งคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นการใช้อำนาจในฐานะองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ มีกฎหมายรัฐธรรมนูญให้อำนาจขณะที่ การใช้อำนาจของประธานกรรมการการเลือกตั้งในตำแหน่งนายทะเบียนพรรคการเมือง เป็นการใช้อำนาจในฐานะองค์กรของรัฐฝ่ายปกครอง มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองให้อำนาจ

การบัญญัติให้บุคคลคนเดียวเป็นทั้งประธานกรรมการการเลือกตั้งและเป็นนายทะเบียนพรรคการเมืองย่อมเกิดปัญหาหากเมื่อ นายทะเบียนพรรคการเมืองต้องขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อทำการตรวจสอบในเรื่องที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ เช่น การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมืองเมื่อมีเหตุตามที่ปรากฏในกฎหมาย ได้แก่กรณีไม่รายงานการใช้จ่ายเงินของพรรคการเมืองในรอบปีที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง หรือเมื่อมีการกระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายเลือกตั้ง กระทำการอันเป็นภัยต่อความมั่นคง หรือมีเหตุต้องเลิกพรรคการเมืองตามข้อบังคับพรรค โดยจะเห็นได้จากกรณีการยุบพรรคประชาธิปัตย์ที่มีปัญหาที่เกิดจากการ

^๑ กรรมการบริษัท คาราบาวกรุ๊ป จำกัด (มหาชน)

^๒ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๑ มาตรา ๖, พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๗ มาตรา ๖, พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๒๔ มาตรา ๖, พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๖

^๓ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๖,

ดำรงตำแหน่งในสองฐานะของประธานกรรมการการเลือกตั้ง ทำให้ต้องมีการยื่นให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความ ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

๒. พัฒนาการของการมีนายทะเบียนพรรคการเมืองในประเทศไทย

๒.๑ นายทะเบียนพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมืองก่อนปี พ.ศ. ๒๕๔๐

๒.๑.๑ นายทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๙๘

ภายหลังจากที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ ได้มีความพยายามที่จะก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้น โดยกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า “คณะราษฎร” ซึ่งมีการประชุมในรูปแบบของพรรคการเมือง อย่างไรก็ตามความพยายามดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ และยังคงมีสถานะเป็นเพียงแค่ สมาคมการเมืองเท่านั้น จนกระทั่งในปี ๒๔๙๘ ได้ปรากฏแนวความคิดเรื่องพรรคการเมืองอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๘ ซึ่งออกตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๙๕ โดยในมาตรา ๒๖ ได้บัญญัติรับรองสิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมือง ไว้ว่า

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการจัดตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย ”

ภายหลังจากนั้นได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๙๘ ซึ่งออกตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวจึงเป็นกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองฉบับแรกของไทยที่ปรากฏแนวความคิดว่าด้วยการจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองและจัดให้มีหน่วยงานที่ควบคุมพรรคการเมืองขึ้นครั้งแรก คือสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ทำหน้าที่เป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง ทั้งนี้เพื่อเป็นการควบคุมตรวจสอบนโยบายและข้อบังคับพรรคการเมืองก่อนการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองที่ขอจดทะเบียนเพื่อดำเนินกิจการในทางการเมือง นอกเหนือจากการจดทะเบียนพรรคการเมืองให้มีผลเป็นนิติบุคคลในทางกฎหมายแล้ว เหตุผลในการให้นายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจหน้าที่ดังกล่าวก็เพื่อกำหนดระเบียบการจัดตั้งและเพื่อกำกับการดำเนินการของพรรคการเมืองให้อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย^๔

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.๒๔๙๘ ได้บัญญัติให้สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยมีอำนาจหน้าที่ อำนาจหน้าที่ในการการรับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง ซึ่งหากพรรคการเมืองไม่จดทะเบียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย พนักงานอัยการสามารถร้องขอต่อศาลให้เพิกถอนการจดทะเบียนที่ไม่ถูกต้องนั้นได้^๕ และมีหน้าที่ตรวจสอบนโยบายของพรรคการเมือง หรือนโยบายที่แก้ไขเพิ่มเติมและข้อบังคับพรรคการเมืองในเรื่องวิธีการจัดการพรรคการเมืองไม่ให้ฝ่าฝืนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๙๕ มาตรา ๓๕ และบทบัญญัติอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้นแม้ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับนี้ ยังไม่มีการบัญญัติให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียน

^๔ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), น. ๙๒.

^๕ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๓

ไว้เป็นการเฉพาะ แต่ปลัดกระทรวงมหาดไทยก็เป็นนายทะเบียนโดยสถานะผู้บังคับบัญชาสูงสุดของสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย ต่อมา ปี พ.ศ. ๒๕๐๑ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ถูกยกเลิกโดยคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับที่ ๘ ทำให้พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงถูกยกเลิกไปด้วย และจะจัดตั้งขึ้นใหม่ไม่ได้

๒.๒.๒ นายทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๑

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้กำหนดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมือง ดังนี้

มาตรา ๕ “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้”

มาตรา ๖ “ให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้”

นายทะเบียนพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมืองพ.ศ. ๒๕๑๑ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการกิจการพรรคการเมือง ดังนี้

- (1) รับรองการแจ้งว่าจะจัดตั้งพรรคการเมือง
- (2) กำหนดแบบหนังสือรับรองการจัดตั้งพรรคการเมือง
- (3) กำหนดแบบการขอจดทะเบียนพรรคการเมือง
- (4) รับจดหรือไม่ยอมรับจดทะเบียนพรรคการเมือง
- (5) รับหรือไม่รับการจดทะเบียนแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำขอจดทะเบียนพรรคการเมือง การเปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรคการเมืองและการเปลี่ยนแปลงรายการเกี่ยวกับสาขาพรรคการเมือง
- (6) ในกรณีที่นายทะเบียนพรรคการเมืองเห็นว่าพรรคการเมืองใด ๆ ที่กระทำการฝ่าฝืนนโยบายหรือข้อบังคับพรรค อันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อวิถีทางปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือเป็นภัยต่อเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือความมั่นคงของประเทศหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้อำนาจนายทะเบียนออกคำสั่งเป็นหนังสือให้พรรคการเมืองระงับการกระทำดังกล่าว หรือจัดการแก้ไขภายในเวลาที่นายทะเบียนกำหนด^๖

ดังนั้น พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้บัญญัติให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียนไว้อย่างชัดเจน ซึ่งต่างจากพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๔๙๘ ที่ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียนโดยโดยสถานะผู้บังคับบัญชาสูงสุดของสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

๒.๒.๓ นายทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๗

^๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ มาตรา ๒๐

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้กำหนดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมือง ดังนี้

มาตรา ๕ “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้”

มาตรา ๖ “ให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้”

อำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้บัญญัติให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมือง มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบนโยบายและข้อบังคับพรรคการเมือง ทะเบียนประวัติสมาชิกพรรคการเมืองที่ขอจดทะเบียน ซึ่งไม่ต่างจากพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับก่อนหน้า อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ที่สำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ ได้บัญญัติให้ ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมือง หลักเกณฑ์ดังกล่าวย่อมส่งผลให้นายทะเบียนพรรคการเมืองต้องมีหน้าที่ตรวจสอบความเป็นสมาชิกภาพของผู้ที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งด้วย

นอกจากนี้ในกรณีที่พรรคการเมืองมีชื่อ ชำหรือฟ้องเสียงหรือคล้ายหรือภาพเครื่องหมายเหมือนกัน ให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมืองแก้ไขได้^๗

ในกรณีที่คณะกรรมการอำนวยการจัดให้พรรคการเมืองดำเนินกิจการฝ่าฝืนนโยบายหรือข้อบังคับพรรค อันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อวิถีทางปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือเป็นภัยต่อเศรษฐกิจแห่งชาติ หรือความมั่นคงของประเทศหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน นายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจออกหนังสือแจ้งเตือนได้ หากไม่ดำเนินการ นายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาให้วินิจฉัยชี้ขาดหรือสั่งให้ระงับการกระทำดังกล่าว^๘ ต่างจากพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๑ มาตรา ๒๐ ที่ให้อำนาจนายทะเบียนสั่งระงับการกระทำดังกล่าวได้เอง

๒.๒.๔ นายทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๒๔

พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้กำหนดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมือง ดังนี้

มาตรา ๕ “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้”

มาตรา ๖ “ให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้

^๗ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ มาตรา ๑๒ และ ๑๓

^๘ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ มาตรา ๒๔

ให้มีสำนักงานนายทะเบียนพรการการเมืองในสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่รับคำขอจดทะเบียน ควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานของพรการการเมือง และปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้”

นายทะเบียนพรการเมืองมีอำนาจไม่ต่างจากพระราชบัญญัติพรการการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๗ เพียงแต่มีการบัญญัติเพิ่มเติมให้จัดตั้งสำนักงานทะเบียนพรการการเมืองในสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่ รับคำขอจดทะเบียนพรการการเมือง ควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานกิจการของพรการเมืองและการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ในส่วนของอำนาจในการดำเนินกิจการพรการการเมือง กล่าวคือ ในกรณีที่หัวหน้าพรการการเมือง คณะกรรมการบริหารพรการกระทำการฝ่าฝืนนโยบายหรือข้อบังคับพรการการเมือง อันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ส่วนกรณีอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อวิถีทางปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติให้เป็นเหตุที่จะยุบพรรคได้ทันที ซึ่งต่างจากกฎหมายพรการการเมือง พ.ศ. ๒๕๑๗

๒.๒.๕ นายทะเบียนพรการเมืองตามพระราชบัญญัติพรการการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕

พระราชบัญญัติพรการการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรการการเมือง ดังนี้

มาตรา ๕ “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวงนั้นเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

มาตรา ๖ “ให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นนายทะเบียนพรการเมืองมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้

ให้มีสำนักงานนายทะเบียนพรการการเมืองในสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่รับคำขอจดทะเบียน ควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานของพรการการเมือง และปฏิบัติงานให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้”

พระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยหลักการไม่แตกต่างจากพระราชบัญญัติฉบับก่อน กฎหมายฉบับนี้ได้เพิ่มหลักเกณฑ์ให้พรการเมืองจัดส่งสำเนาบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของพรการเมืองโดยมีผู้สอบบัญชีรับรองส่งต่อนายทะเบียนพรการเมืองและให้พรการเมืองจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย สาเหตุที่ต้องรับ-จ่ายเงิน รวมถึงแสดงหลักฐานการรับ-จ่ายเงิน ทุกครั้ง และแสดงบัญชีหนี้สินของพรการเมืองด้วย

๒.๒ นายทะเบียนพรการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรการเมืองหลังปี พ.ศ. ๒๕๔๐

๒.๒.๑ นายทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มุ่งปฏิรูปพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันทางการเมือง เป็นฉบับที่มีการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยให้ประชาชนมีอำนาจในการตรวจสอบอำนาจรัฐ และให้เมืองค์กรตามรัฐธรรมนูญคือคณะกรรมการการเลือกตั้ง ให้เป็นองค์กรกลางในการดำเนินการจัดการเลือกตั้งแทนกระทรวงมหาดไทย และได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยบัญญัติให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง^๔ ดังนั้นการใช้อำนาจหน้าที่ของประธานกรรมการการเลือกตั้ง จึงเป็นการใช้อำนาจ ๒ ฐานะ กล่าวคือ การใช้อำนาจในฐานะคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และเป็นการใช้อำนาจในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมือง ซึ่งเป็นอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ ที่ออกตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

การปฏิบัติหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด มีภารกิจเกี่ยวกับการดำเนินกิจการพรรคการเมืองในการควบคุม กำกับ การดำเนินงานของพรรคการเมืองให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องและให้การสนับสนุนพรรคการเมืองตามที่กฎหมายกำหนด และภารกิจเกี่ยวกับการรับคำขอจดทะเบียนจัดตั้งนายทะเบียนพรรคการเมือง ตรวจสอบนโยบาย ข้อบังคับพรรคการเมือง ตรวจสอบการดำเนินงานของพรรคการเมืองและปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัติของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด

การใช้อำนาจหน้าที่ของประธานกรรมการการเลือกตั้งในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมือง ตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้ให้อำนาจไว้ สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ลักษณะ ดังนี้

(๑) อำนาจหน้าที่โดยทั่วไปซึ่งนายทะเบียนพรรคการเมืองดำเนินการได้เพียงนายเดียว

มาตรา ๕ “ให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งรักษาการตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และให้มีอำนาจออกประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ประกาศของคณะกรรมการการเลือกตั้ง เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แล้วให้ใช้บังคับได้”

มาตรา ๖ “ให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนมีอำนาจ หน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งมีหน้าที่รับคำขอจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมืองควบคุม ตรวจสอบการดำเนินงานของพรรคการเมือง และปฏิบัติงาน ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ”

^๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๑๔๔

มาตรา ๗ “ในการปฏิบัติหน้าที่ของนายทะเบียนตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้นายทะเบียนมีอำนาจเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้คำชี้แจง หรือให้ส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการพิจารณาหรือตรวจสอบได้”

จะเห็นได้ว่าประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองและเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง มีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไป ทั้งอำนาจหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจการพรรคการเมือง เช่น การรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง ออกระเบียบ ประกาศ คำสั่ง กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้พรรคการเมืองถือปฏิบัติ เป็นต้น อำนาจหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนเพื่อพิจารณาทำความเข้าใจ อำนาจหน้าที่ในการลงโทษปรับทางปกครองและการดำเนินคดี ซึ่งอำนาจในส่วนนี้ไม่แตกต่างไปจากกฎหมายพรรคการเมืองฉบับก่อนๆ กล่าวคือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.๒๕๔๘ เป็นต้นมา จนถึงก่อนมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๐

(๒) อำนาจหน้าที่โดยเฉพาะซึ่งนายทะเบียนพรรคการเมืองดำเนินการร่วมกับพนักงานอัยการ เกี่ยวกับพฤติกรรมที่นำไปสู่การยื่นคำร้องขอให้ยุบหรือเลิกพรรคการเมืองนั้น ๆ

มาตรา ๖๗ “เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียน หรือเมื่อนายทะเบียนได้รับ แจ้งจากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองว่า พรรคการเมืองใดกระทำการตาม มาตรา ๖๖ ให้นายทะเบียนแจ้งต่ออัยการสูงสุดพร้อมด้วยหลักฐาน ถ้าอัยการสูงสุด เห็นสมควรก็ให้ยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าว ถ้าอัยการสูงสุดไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ให้นายทะเบียนตั้งคณะทำงานขึ้น คณะหนึ่งโดยมีผู้แทนจากนายทะเบียนและผู้แทนจากอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการ รวบรวมพยานหลักฐานแล้วส่งให้อัยการสูงสุด เพื่อยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญต่อไป ในกรณีที่คณะทำงานดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินการยื่นคำร้องได้ ให้นายทะเบียนมีอำนาจยื่นคำร้องเอง

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดแล้ว ให้นายทะเบียนประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา

หากนายทะเบียนเห็นสมควรจะให้ระงับการดำเนินการของพรรคการเมืองซึ่งกระทำการตาม มาตรา ๖๖ ให้นายทะเบียนแจ้งต่ออัยการสูงสุดขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งระงับการกระทำดังกล่าวของพรรคการเมืองไว้เป็นการชั่วคราว”

จะเห็นได้ว่า อำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมือง กรณีการตรวจสอบพรรคการเมืองที่ฝ่าฝืน บทบัญญัติของกฎหมาย หรือมีเหตุให้ต้องยุบหรือเลิกพรรคการเมืองต้องขอความเห็นชอบต่ออัยการสูงสุด ซึ่งการใช้อำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองกรณีนี้ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่เป็นปัญหา ในทางทฤษฎี และในทางปฏิบัติ

๒.๒.๒ นายทะเบียนพรรคการเมืองพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติเกี่ยวกับนายทะเบียนพรรคการเมืองไว้ดังนี้

มาตรา ๒๓๕ วรรคสอง “ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง ”

จะเห็นได้ว่า การใช้อำนาจหน้าที่ของประธานกรรมการการเลือกตั้ง เป็นการใช้อำนาจใน ๒ ฐานะ เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับก่อน กล่าวคือ อำนาจในฐานะคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และเป็นการใช้อำนาจในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมือง ซึ่งเป็นอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่ออกตามความในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

อำนาจหน้าที่ของประธานกรรมการการเลือกตั้งในฐานะคณะกรรมการการเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา ๒๓๖ บัญญัติไว้ว่า “คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ออกประกาศหรือวางระเบียบกำหนดการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติตามกฎหมาย ตามมาตรา ๒๓๕ วรรคสอง รวมทั้งวางระเบียบเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งและการดำเนินการใด ๆ ของพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม และกำหนดหลักเกณฑ์การดำเนินการของรัฐในการสนับสนุนให้การเลือกตั้งมีความเสมอภาค และมีโอกาสทัดเทียมกันในการหาเสียงเลือกตั้ง

(๒) วางระเบียบเกี่ยวกับข้อห้ามในการปฏิบัติหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ขณะอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๑๘๑ โดยคำนึงถึงการรักษาประโยชน์ของรัฐ และคำนึง ถึงความสุจริต เที่ยงธรรม ความเสมอภาค และโอกาสทัดเทียมกันในการเลือกตั้ง

(๓) กำหนดมาตรการและการควบคุมการบริจาคเงินให้แก่พรรคการเมือง การสนับสนุนทางการเงินของรัฐ การใช้จ่ายเงินของพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งการตรวจสอบบัญชี ทางการเงินของพรรคการเมืองโดยเปิดเผย และการควบคุมการจ่ายเงินหรือรับเงินเพื่อประโยชน์ในการ ลงคะแนนเลือกตั้ง

(๔) มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นตามกฎหมาย ตามมาตรา ๒๓๕ วรรคสอง

(๕) สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้น ตามกฎหมายตามมาตรา ๒๓๕ วรรคสอง

(๖) สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งใด หน่วยเลือกตั้งหนึ่งหรือทุกหน่วยเลือกตั้ง เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติในหน่วยเลือกตั้งนั้น ๆ มิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

(๗) ประกาศผลการเลือกตั้ง ผลการสรรหา และผลการออกเสียงประชามติ

(๘) ส่งเสริมและสนับสนุนหรือประสานงานกับหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือสนับสนุนองค์การเอกชน ในการให้การศึกษาแก่ประชาชน เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

(๙) ดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตลอดจนขอให้พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการเพื่อประโยชน์ แห่งการปฏิบัติหน้าที่ การสืบสวนสอบสวน หรือวินิจฉัยชี้ขาด

คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจแต่งตั้งบุคคล คณะบุคคล หรือผู้แทนองค์การเอกชน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย”

การที่รัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๓๖ (๙) ได้บัญญัติให้ อำนาจหน้าที่ของประธานกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีนี้ พระราชประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บัญญัติให้อำนาจประธานกรรมการการเลือกตั้งไว้เกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับพรรคการเมือง โดยจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฉบับก่อนที่ให้อำนาจนายทะเบียนพรรคการเมืองทั้งส่วนที่สามารถดำเนินการได้เพียงนายเดียว และที่ต้องดำเนินการร่วมกับอัยการสูงสุด แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญพ.ศ.๒๕๕๐ ได้ จำแนกการใช้อำนาจหน้าที่ในลักษณะงานที่แตกต่างกันโดยแบ่งเป็นงานด้านการวินิจฉัยตรวจสอบและงานธุรการพรรคการเมืองและงานลักษณะอื่น ซึ่งอาจแบ่งการใช้อำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนพรรคการเมืองได้เป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่

(๑) อำนาจหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนพรรคการเมืองดำเนินการเพียงนายเดียว

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพ.ศ.๒๕๕๐ ได้บัญญัติไว้หลายกรณีด้วยกัน ได้แก่งานบริหารงานทั่วไปหรือธุรการพรรคการเมือง เช่น การดำเนินการให้มีการจดทะเบียนพรรคการเมือง เรียกประชุม เตือนเป็นหนังสือ ออกประกาศกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง และงานลักษณะอื่น ๆ เช่น การกำหนดโทษปรับทางปกครอง การดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น

(๒) อำนาจหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนพรรคการเมืองดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง

กรณีนี้เป็นการใช้อำนาจในงานด้านการวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย ในกรณีดังต่อไปนี้

- (ก) คำสั่งไม่รับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง
- (ข) คำสั่งไม่รับแจ้งการเปลี่ยนแปลงข้อมูลเกี่ยวกับพรรคการเมือง
- (ค) ประกาศให้พรรคการเมืองสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง
- (ง) การวินิจฉัยสั่งการให้หัวหน้าพรรคการเมือง คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองระงับหรือจัดการแก้ไขการกระทำอันฝ่าฝืนนโยบายหรือข้อบังคับพรรคการเมือง หรือให้หัวหน้าพรรคการเมือง หรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองออกจากตำแหน่ง
- (จ) การตรวจสอบเงื่อนไขอันเป็นเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญและตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง
- (ฉ) การสืบสวนสอบสวนโดยนายทะเบียนมีอำนาจเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาชี้แจงหรือส่งเอกสารมาเพื่อประกอบการพิจารณา

๓. ปัญหาการใช้อำนาจของประธานกรรมการการเลือกตั้งในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมือง

ปัญหาการใช้อำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองในสองฐานะ ทำให้เกิดปัญหาในเชิงรูปแบบ เนื่องจากมีรูปแบบองค์กรแตกต่างกัน ฐานของกฎหมายที่ให้อำนาจกระทำการก็แตกต่างกัน ส่งผลทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ รวมถึงปัญหาความเป็นกลาง รวมถึงความสับสนในการตีความว่าขณะนั้น ประธานกรรมการการเลือกตั้งใช้อำนาจในฐานะใดหากเป็นกรณีทั้งสองตำแหน่งจะต้องกระทำการร่วมกัน (Co-decision) กล่าวคือ การใช้อำนาจหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนพรรคการเมืองดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง เนื่องจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ บัญญัติให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการเลือกตั้ง มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อทำการตรวจสอบในเรื่องที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ^{๑๐} ในหลายกรณีเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง หรือเลิกพรรคการเมือง^{๑๑} เป็นต้น ดังจะเห็นได้จากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ ๑๕/๒๕๕๓ กรณีคำร้องขอให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีข้อเท็จจริงในคำวินิจฉัยดังนี้^{๑๒}

๑. ข้อเท็จจริงที่ศาลรัฐธรรมนูญรับฟังเป็นที่ยุติคือ เมื่อนายทะเบียนพรรคการเมือง ได้รับแจ้งจากกรมสอบสวนคดีพิเศษและนายเกียรติกุล เมนะสวัสดิ์แล้ว ได้นำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการการเลือกตั้งเมื่อวันที่

^{๑๐} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๙๓ วรรคสอง

^{๑๑} ณรงค์เดช สรุโฆษิต, “หลักนิติธรรมกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสอง” วารสารกฎหมาย ปีที่ 29 ฉบับที่ 1/ฉบับพิเศษ (2555) น. 215-256.

^{๑๒} วนิดา เศวตติทัมพร, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง” (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔) ๑๑๘-๑๒๑.

๓๐ เมษายน ๒๕๒๒ และคณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน คณะกรรมการสอบสวนได้รายงานให้คณะกรรมการการเลือกตั้งทราบโดยมีความเห็นว่าพรรคประชาธิปัตย์มิได้กระทำความผิด ต่อมาวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๒ คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ประชุมพิจารณารายงานดังกล่าว และมีมติด้วยเสียงข้างมาก ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองดำเนินการตามมาตรา ๙๕^๓ แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.๒๕๕๐ ทั้งสองข้อกล่าวหาคือ

ข้อกล่าวหาที่ ๑ พรรคประชาธิปัตย์รับเงินบริจาคจากบริษัท ทีพีไอ โพลีน จำกัด (มหาชน) ผ่านบริษัท เมสโซฮะ แอนด์ ครีเอชั่น จำกัด เป็นจำนวนเงิน ๒๕๘ ล้านบาท โดยทำสัญญาว่าจ้างจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นนิติกรรมอำพราง และถือว่าผิดตาม พ.ร.บ.พรรคการเมือง พ.ศ.๒๕๕๑มาตรา ๖๖ (๒) และ (๓) ประกอบมาตรา ๙๔ (๓) (๔) (๕) พ.ร.บ.พรรคการเมือง พ.ศ.๒๕๕๐

ข้อกล่าวหาที่ ๒ พรรคประชาธิปัตย์ไม่ใช้จ่ายเงินจาก กทต.ให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายและไม่ยื่นบัญชีต่อ กทต.

ต่อมาวันที่ ๑๒ เม.ย.๒๕๕๓ นายทะเบียนมีความเห็นเสนอต่อ กทต.ว่าพิจารณาแล้วเห็นว่าข้อเท็จจริงที่คณะทำงานของนายทะเบียนพรรคการเมืองได้รวบรวมข้อเท็จจริงเพิ่มเติมกรณีอาจมีการกระทำตามมาตรา ๙๔ แห่งพ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.๒๕๕๐ โดยที่ประชุม กทต.มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์โดยให้เสนอเรื่องต่ออัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการต่อไปตามมาตรา ๙๕ แต่นายทะเบียนพรรคการเมืองมีความเห็นส่วนตัวตามที่ลงมติว่าให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสิบห้าวัน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง มาตรา ๙๓ วรรคสอง

ต่อมาวันที่ ๒๑ เม.ย.๒๕๕๓ กทต.ได้ประชุมกันอีกครั้งหนึ่งโดยนายทะเบียนพรรคการเมืองในฐานะประธานกรรมการการเลือกตั้งไม่ได้เข้าประชุมด้วยและคณะกรรมการการเลือกตั้งมีมติเป็นเอกฉันท์ เห็นชอบให้นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์ โดยถือว่าความเห็นของนายอภิชาติ สุขัคคานนท์ ที่ลงมติไว้ในการประชุมคณะกรรมการการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๓ เป็นความเห็นของนายทะเบียนพรรคการเมือง

๒. ก่อนการไต่สวนข้อเท็จจริง พรรคประชาธิปัตย์ ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในข้อกฎหมายว่าผู้ที่มีอำนาจวินิจฉัยว่ามีเหตุสมควรยุบพรรคการเมืองหรือไม่ คือ นายทะเบียนพรรคการเมือง

^๓ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๙๕ “เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนหรือเมื่อนายทะเบียนได้รับแจ้งจากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองและได้รับการตรวจสอบแล้วเห็นว่าพรรคการเมืองใดกระทำการตามมาตรา ๙๔ ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งแจ้งต่ออัยการสูงสุด พร้อมด้วยหลักฐาน เมื่ออัยการสูงสุดได้รับแจ้งให้พิจารณาเรื่องดังกล่าวแล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้ง ถ้าอัยการสูงสุดเห็นสมควร ก็ให้ยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าว ถ้าอัยการสูงสุดไม่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้นายทะเบียนตั้งคณะทำงานขึ้น คณะหนึ่งโดยมีผู้แทนจากนายทะเบียนและผู้แทนจากสำนักงานอัยการสูงสุด เพื่อดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐาน แล้วส่งอัยการสูงสุดเพื่อยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญต่อไป ในกรณีที่คณะทำงานดังกล่าวไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการดำเนินกรณียื่นคำร้องได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่แต่งตั้งคณะทำงาน ให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจยื่นคำร้องเอง

หากนายทะเบียนเห็นสมควรจะให้ระงับการดำเนินการของพรรคการเมืองซึ่งกระทำการตามมาตรา ๙๔ ให้นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งแจ้งต่ออัยการสูงสุดขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งระงับการกระทำดังกล่าวของพรรคการเมืองไว้เป็นการชั่วคราว...”

คณะกรรมการการเลือกตั้งไม่มีอำนาจทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว มีแต่หน้าที่ให้ความเห็นชอบแก่นายทะเบียนพรรคการเมืองที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองเท่านั้น

๓. ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดประเด็นที่ต้องวินิจฉัย ๕ ประเด็น สำหรับประเด็นแรกนั้นคือ กระบวนการยื่นคำร้องขอให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า การร้องขอให้ยุบพรรคการเมืองมี ๒ กรณี คือ

กรณีแรก คือการที่พรรคการเมืองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามมาตรา ๙๔ นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีอำนาจแจ้งต่ออัยการสูงสุดให้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีคำสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นได้ตามมาตรา ๙๕ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐

ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า แม้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๕๐ จะบัญญัติให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง แต่ก็ได้แยกอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งและนายทะเบียนพรรคการเมืองไว้ต่างหากจากกัน

ในวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๓ นายอภิชาติ สุขัคตานนท์ ได้ทำความเข้าใจที่เกี่ยยงสั่งให้นำเรื่องเข้าที่ประชุม กกต. โดยระบุชัดเจนว่าเป็นความเห็นในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมืองและความเห็นในการลงมติในการประชุมคณะกรรมการการเลือกตั้งซึ่งเห็นในฐานะประธานกรรมการการเลือกตั้ง ความเห็นของ นายอภิชาติ สุขัคตานนท์ ในวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๓ ไม่อาจถือได้ว่าเป็นความเห็นของนายทะเบียนพรรคการเมือง เพราะถ้าหากจะถือเช่นนั้นก็ปรากฏข้อเท็จจริงว่านายอภิชาติ สุขัคตานนท์ ได้เคยลงมติในฐานะประธานกรรมการการเลือกตั้งไปก่อนหน้านั้นแล้ว เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๒ ว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้นำเงินสนับสนุนพรรคการเมืองไปใช้ตรงตามวัตถุประสงค์ของโครงการแล้ว ซึ่งในครั้งนั้นก็ไม่ได้ถือว่าความเห็นของนายอภิชาติ สุขัคตานนท์ ในฐานะประธานกรรมการการเลือกตั้งดังกล่าว เป็นความเห็นของนายทะเบียนพรรคการเมืองแต่ประการใด

นอกจากนี้ ความเห็นในหนังสือเกี่ยยงสั่งของนายอภิชาติ สุขัคตานนท์ ก็ได้เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดหรือเป็นความเห็นของนายทะเบียนพรรคการเมืองว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้กระทำการอันเป็นเหตุให้ต้องถูกยุบพรรคหรือไม่ แต่เป็นเพียงการเสนอให้คณะกรรมการการเลือกตั้งพิจารณาว่าอาจมีการกระทำตามมาตรา ๙๔ หรือไม่ แต่การตัดสินใจในขั้นตอนนี้ยังคงเป็นอำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองเท่านั้น เมื่อนายทะเบียนพรรคการเมืองยังไม่ได้มีความเห็นให้ยุบพรรค ตามมาตรา ๙๓ การให้ความเห็นชอบของ กกต. จึงเป็นการกระทำที่ผิดขั้นตอนของกฎหมายในส่วนสาระสำคัญ จึงไม่มีผลทางกฎหมายที่จะให้นายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์ได้ กรณีไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยประเด็นอื่น ให้ยกคำร้อง

จากคำวินิจฉัยดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาในการใช้อำนาจของประธานกรรมการการเลือกตั้งในสองฐานะ คือ เป็นคณะกรรมการการเลือกตั้ง และขณะเดียวกันก็เป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง ในกรณียื่นคำร้องขอให้ยุบพรรคนายทะเบียนพรรคการเมืองต้องกระทำการร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง โดยการขอความเห็นชอบจาก

คณะกรรมการการเลือกตั้งเท่ากับเป็นการขอความเห็นชอบจากกรรมการคนหนึ่งที่ได้พิจารณาเรื่องเดียวกันไปแล้ว เกิดปัญหาว่าการใช้อำนาจของประธานกรรมการการเลือกตั้งในฐานะคณะกรรมการ และในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมือง อาจเกิดความสับสน เนื่องจากเป็นบุคคลคนเดียวกัน และทำให้เกิดปัญหาความเป็นกลาง

ตามหลักแห่งความเป็นกลาง เป็นหลักกฎหมายทั่วไปที่ใช้เป็นข้อจำกัดอำนาจกระทำการของฝ่ายปกครอง และเป็นหลักการที่หากไม่มีอยู่แล้วอาจทำให้ฝ่ายปกครองใช้อำนาจโดยมิชอบ และอำเภอใจ และห้ามมิให้ผู้ดำรงตำแหน่งในฝ่ายปกครอง พิจารณาหรือออกคำสั่งหรือวินิจฉัยสั่งการ หรือร่วมประชุม ที่ตนเองมีส่วนได้เสีย ซึ่งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๐ บัญญัติให้นายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ดำเนินการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้ตรวจสอบการกระทำของพรรคการเมืองอันเป็นเหตุที่มาของการยุบพรรคการเมือง ซึ่งเป็นการตัดสินใจร่วมกันของนายทะเบียนพรรคการเมืองและคณะกรรมการการเลือกตั้งซึ่งเป็นองค์กรกลุ่ม ประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมด ๕ คน กรรมการ ๔ คน และเป็นประธานกรรมการ ๑ คน การที่ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นคนเดียวกันกับนายทะเบียนพรรคการเมือง ทำให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งต้องพิจารณาเรื่องเดียวกันถึงสองครั้งในสองฐานะ

นอกจากปัญหาในเชิงทฤษฎีดังที่กล่าวมาแล้ว ยังเกิดปัญหาความเชิงกระบวนการ ตามที่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๕/๒๕๕๓ ที่ได้ยกคำร้องขอให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์เนื่องจากคำร้องมิชอบด้วยกฎหมาย สะท้อนให้เห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญยึดรูปแบบในการกระทำของนายทะเบียนพรรคการเมืองมากกว่ายึดถือสาระของการดำเนินการของนายทะเบียน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาให้ต้องตีความว่าประธานกรรมการการเลือกตั้งได้กระทำการในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมืองแล้วหรือไม่

อย่างไรก็ดี ปัจจุบันได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ซึ่งได้แก้ปัญหาดังกล่าวโดยการกำหนดให้อำนาจหน้าที่ในการให้ความเห็นชอบต่อกรณีที่ต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบ ที่แต่เดิมเป็นอำนาจของประธานกรรมการการเลือกตั้งในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ได้เปลี่ยนเป็นการใช้อำนาจกระทำการร่วมกัน (Co-decision) ของเลขาธิการคณะกรรมการการเลือกตั้งในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมืองภายใต้การกำกับและควบคุมโดยคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

๔. นายทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง

พ.ศ. ๒๕๖๐

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่โดยทั่วไปของนายทะเบียนพรรคการเมืองไว้ดังนี้

๔.๑ อำนาจหน้าที่โดยทั่วไป

มาตรา ๕ ให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งรักษาการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๖ ให้เลขาธิการคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนและมีหน้าที่และอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๗ ในการปฏิบัติหน้าที่ของนายทะเบียนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้
ให้นายทะเบียนมีอำนาจเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้คำชี้แจงหรือให้ส่งเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องมาเพื่อประกอบการพิจารณาได้

๔.๒ อำนาจหน้าที่โดยเฉพาะที่กฎหมายกำหนดให้นายทะเบียนพรรคการเมืองใช้อำนาจกระทำร่วมกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง

๔.๒.๑ กรณีการสิ้นสภาพพรรคการเมือง

“มาตรา ๙๑ พรรคการเมืองย่อมสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมืองเมื่อ

(๑) ไม่แก้ไขข้อบังคับให้ถูกต้องหรือครบถ้วนภายในระยะเวลาที่กำหนดตามมาตรา ๑๗ วรรคสาม หรือไม่สามารถดำเนินการตามมาตรา ๓๓ (๑) หรือ (๒) ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด

(๒) ภายหลังจากที่ได้รับการจดทะเบียนพรรคการเมืองมีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงตามที่กำหนดในมาตรา ๓๓ (๑) ติดต่อกันเกินเก้าสิบวัน

(๓) ภายหลังจากที่ดำเนินการครบตามมาตรา ๓๓ (๒) มีจำนวนสาขาพรรคการเมืองเหลือไม่ถึงภาคละหนึ่งสาขาเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี

(๔) ไม่มีการประชุมใหญ่พรรคการเมืองหรือไม่มีการดำเนินกิจกรรมใดทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปีโดยมิได้มีเหตุอันจะอ้างได้ตามกฎหมาย

(๕) ไม่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปสองครั้งติดต่อกันหรือเป็นเวลาแปดปีติดต่อกัน สุดแต่ระยะเวลาใดจะยาวกว่ากัน

(๖) มีหนี้สินล้นพ้นตัวตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลาย

(๗) พรรคการเมืองเลิกตามข้อบังคับ

เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนหรือมีผู้แจ้งต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดสิ้นสภาพตามวรรคหนึ่งให้นายทะเบียนดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริง ถ้าเห็นว่ามีการผิดที่เป็นเหตุให้พรรคการเมืองสิ้นสภาพตามวรรคหนึ่งให้เสนอคณะกรรมการพิจารณา ถ้าคณะกรรมการเห็นว่ามีกรณีดังกล่าวเกิดขึ้น ให้คณะกรรมการประกาศการสิ้นสภาพของพรรคการเมืองนั้นในราชกิจจานุเบกษา ในกรณีเช่นนี้ให้พรรคการเมืองนั้นสิ้นสภาพตั้งแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ในกรณีที่หัวหน้าพรรคการเมืองที่ถูกประกาศว่าสิ้นสภาพตามวรรคสองไม่เห็นด้วยกับการประกาศของคณะกรรมการตามวรรคสอง ให้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสมาชิกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ถือว่าการสิ้นสภาพของพรรคการเมืองตามมาตรา นี้ เป็นการถูกยุบพรรคการเมือง”

๔.๒.๒ กรณีการยุบพรรคการเมือง

“มาตรา ๙๓ เมื่อปรากฏต่อนายทะเบียนว่าพรรคการเมืองใดกระทำการตามมาตรา ๙๒ ให้นายทะเบียนรวบรวมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน พร้อมทั้งเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด

ในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๙๒ คณะกรรมการจะยื่นคำร้องเอง หรือจะมอบหมายให้นายทะเบียนเป็นผู้ยื่นคำร้องและดำเนินคดีแทนก็ได้ และเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี นายทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการจะขอให้อัยการสูงสุดช่วยเหลือดำเนินการในชั้นการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ จนกว่าจะเสร็จสิ้นก็ได้

ในกรณีให้เห็นสมควร ศาลรัฐธรรมนูญจะสั่งให้พรรคการเมืองระงับการกระทำใดไว้เป็นการชั่วคราวตามคำร้องขอของคณะกรรมการ นายทะเบียน หรืออัยการสูงสุด แล้วแต่กรณี ก็ได้”

๕. ความส่งท้าย

จะเห็นได้ว่ากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองฉบับปัจจุบัน ได้บัญญัติให้เลขาธิการคณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง^{๑๔} มีอำนาจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการการเลือกตั้ง ทั้งในกรณีการสืบสภาพพรรคการเมือง^{๑๕} การยุบพรรคการเมือง^{๑๖} ซึ่งต่างไปจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฉบับก่อนที่ได้บัญญัติให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่การบัญญัติใหม่ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ทำให้การใช้อำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมือง เป็นการใช้อำนาจโดยบุคคลคนละคนกัน กล่าวคือ เลขาธิการคณะกรรมการการเลือกตั้งในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมืองโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งมีประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญต่อกรณีดังกล่าว นับเป็นการแก้ไขปัญหาความสับสนในการตีความการใช้อำนาจของนายทะเบียนพรรคการเมืองฉบับก่อนทั้งในเชิงทฤษฎีและในเชิงกระบวนการ

^{๑๔} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๖

^{๑๕} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๙๑

^{๑๖} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๙๓

บรรณานุกรม

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครอง, ในคู่มือการศึกษากฎหมายปกครอง,(กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๔๓).

บรรเจิด สิงคะเนติ, รวมบทวิเคราะห์คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญและคำสั่งศาลปกครอง,(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน).

วนิดา เสวตติขัมพร. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดให้ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

วิทยา นภาศิริกุลกิจ และสุรพล ราชภัณฑารักษ์, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ (กรุงเทพมหานคร: แสงจันทร์การพิมพ์, ๒๕๒๘)

กนก วงษ์ตระหง่าน,พรรคการเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖)

ณรงค์เดช สรุโซษิต, “หลักนิติธรรมกับการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสอง” วารสารกฎหมาย ปีที่ 29 ฉบับที่ 1/ฉบับพิเศษ (2555) น. 215-256.
